

KULTUR

Litteratur

➤ – Hukommelsen er ganske så rik, i alle fall min, men absolutt ikke troverdig, sier Linn Ullmann.

Forestillinger om kjærlighet

– «De urolige» er en kjærlighetsroman, i flertall. Det er min kjærlighet til mine foreldre. Det er deres lange vennskap. Og det er kjærligheten til et sted, min fars hjem på den svenske øya Fårö. Det er faren, moren og jenta som har det travelt med å bli voksen. De er sårbare i sine kjærlighetsforsøk.

Skulle skrive bok med faren

Linn Ullmann satte seg ned med sin gamle far, den store film- og teaterregissøren, i hans hjem på øya for at de sammen skulle skrive en bok om aldring. Han var et planleggingsmenneske. I arbeidet med boken skulle alt være riktig, hvor de skulle sitte, lyset, det tekniske. Han likte så godt å planlegge at arbeidet med boken ble utsatt. Det gikk ett år, og han var blitt veldig mye eldre.

– Vinduene i sinnet hans var slått opp på vidt gap. Han husket hvem jeg var, men ikke om jeg hadde vært i rommet sammen med ham.

Han døde kort tid senere. Men det ble da noen lydband. De ble glemt, gjenfunnet, nølt ved, utsatt, til sist avlyttet, oversatt og redigert. Og utvalgte, rensede stykker er nå med i hennes roman «De urolige».

Portrett gjennom minner

– Å huske er å ha forestillinger om hvordan det kan ha vært å vokse opp. Noen ganger er forestillingene ganske så riktige, andre ganger helt gale. Vi trenger det faste. Vi trenger knagger. Men i romanen kan vi si til helvete med alle knaggene. Dens oppgave er å trekke det vekk fra det faste.

– I livene våre er det jo ofte slik at det er viktigere at minnene våre er følelsesmessig sanne enn at de er historisk sanne?

– Jeg var ikke interessert i å gå til arkivene hans, å lese, eller å intervjue de som kjente ham. Jeg begynte i stedet å huske ham og min egen barndom gjennom helt andre ting. Jeg så et foto at den aldrende kunstneren Georgia O'Keefe, og tenkte plutselig på ham. Jeg tenkte at jeg måtte reise til hennes New Mexico for å få perspektiv på Fårö.

– Og min mors uendelig vakre ansikt dukket opp i forskjellige sammenhenger. Jeg leste «Madame

Linn Ullmann

➤ **Norsk forfatter,** født 1966 i Oslo.

➤ **Hennes mor** er skuespiller og regissør Liv Ullmann, født 1938 i Tokyo, snart aktuell som regissør av Ingmar Bergmans Fortrolige samtaler i en samproduksjon mellom Nationaltheatret og Riksteateret.

➤ **Hennes far** var Ingmar Bergman, svensk film- og teaterregissør, født 1918, død 2007 på Fårö.

➤ **Ullmanns nye roman** De urolige lanseres i dag.

Jeg ville bli voksen så fort som mulig, jeg ville ha kontroll over livet mitt.

Bovary», og tenkte på min mors øyne. Forskjellige ansikter fløt over i hverandre, og en del av dem hadde jeg helt sikkert fra mine fars filmer med henne. Min fars begravelse husker jeg ikke noe særlig av, men jeg kom til å tenke på den da jeg så «Amarcord» og «8 1/2» av Federico Fellini. Der finnes det noen storartete feiringer i sluttscenene. Jeg dro til Fellini-land for å skrive om faren og moren min.

– En fin bastardsjanger

– Det ble en morsom vei å gå. Jeg lette etter dem i ting jeg leste og så. Bøkene, bildene, filmene og musikken ble en måte å snakke med dem på.

– Jeg er usikker på hvordan du og jeg nå skal snakke sammen om romanen din. Skal jeg si deg eller hun? I boken heter hun jo avvekslende jenta og jeg.

– Ja, der møter jeg meg selv, både hun og jeg. Romanen finnes i dette rommet mellom første og tredje person. Jeg begynte å undersøke hva det betyr å skrive selvbiografisk. Kanskje det er mer fiksjon her enn om jeg skrev om noen som minnet mindre om meg.

– Er det noe du forsøker å utforske i dette mellomrommet?

– Kanskje nettopp mellomrommene, eller mellomstadiene. Med min far var det arbeidet med å eldes, mellom levende og død. For meg selv var det arbeidet med å vokse opp. I mye av romanen er jenta i mellomstadiet mellom barn og voksen. Jeg ville utforske disse forskjellige punktene i livet hvor identiteten er mer åpen. Og jeg var født utenfor ekteskap, noe som var ganske annerledes da enn nå. Man kunne høre ord som løsunge og bastard. Selvbiografiske romaner er en fin bastardsjanger.

Løy ofte på navnet sitt

– Hovedpersonene, de tre, er navnløse?

– Jeg visste straks at jeg ville få et problem med navn. Med en gang jeg skrev navnet på moren og faren min, blokkerte det. Jeg måtte rive ned alt det mange mente at de kjente til av historiene om disse personene. Og jeg kunne vel ikke kalle faren min, filmregissøren, for Per. Jeg

ville åpne opp. Derfor måtte det bli roman.

I boken utforsker jeg også hvordan det er å ha et navn. I min egen oppvekst løy jeg ofte på navnet mitt. Jeg hatet all form for eksponering. Jeg navigerte etter et selvstendighetsprinsipp.

– Det er ikke gitt at man passer til navnet sitt. Du heter jo faktisk ikke Linn, men Karin Beate.

– Ja, det er mye styr med navn.

– Jeg var ikke noe snilt barn

– Hvordan er det for jenta og jeg i romanen å vokse opp med så markante skikkelser?

– Jeg vokste opp med en far som så veldig godt. Han så særlig på kvinner. På slutten av livet var det seks kvinner som stelte ham, og de kranglet med hverandre. Han hadde ni barn med fem kvinner. Min mor var en som ble sett. Ansiktet hennes ble nærmest besunget. Hva skulle jeg være? Jeg ante ikke hva det skulle være å være jente. Jeg ville bli voksen så fort som mulig, jeg ville ha kontroll over livet mitt. Jeg var en sånn tøff jente, ikke sant, og ikke noe offer. Jeg var ikke noe snilt barn.

Trangt, men trygt

– Faren min var punktlighet og orden. Han hadde et lite univers fullt av regler. Jeg forsto mye av dette universet. Jeg kan fortsatt få hjertebank om jeg eller andre ikke er helt presise. Det var trangt, men trygt. Jeg følte kjærligheten vår, og den var innenfor denne verdenen. På slutten av livet hans ble jeg helt satt ut da han en gang kom 17 minutter for sent til den faste filmvisningen klokken tre i hans hjemmekino på Fårö. Da forsto jeg straks at det snart var over.

– En gang i tiden kalte man vel sånn for nevrotisk, behovet for å ha full kontroll.

– Han måtte holde orden på et stort kaos, en stor uro. Men det var også den som gjorde det mulig for ham å lage film og teater og å skrive.

Spillerom

– Mellom moren min og meg var det kjærlighet på en annen måte.

Men det var ikke noe alfabet som jeg forstod, eller som hun forstod. Det var rett og slett lidenskap: elsk meg, jeg elsker deg. Det var klamringen og gråtetoktene. Jeg lengtet meg syk etter moren min, det gjorde jeg. Men det var noe typisk over dette. Jeg ville at romanen også skulle handle om kjønn, om hvor forskjellig det var å være en mannlig og en kvinnelig kunstner.

– Hans spillerom var jo et helt annet. En kvinne kunne vanskelig ha gjort mye av det han gjorde. Hva skulle hun gjøre? Da de forlot hverandre, var det ingen tvil om at jeg tilhørte min mor. Hun tok meg, og han tok dachsen.

Å skrive sitt liv

– Hvordan har det vært å skrive sitt liv som roman?

– Det har vært svært gøy. I Amarcord er det en scene som jeg så glad i, med alle de rare lærerne på skolen, en parade ...

– Kjærlig overdrevet som Fellini fikk til ...

– Ja, og sånn tenkte jeg, slik var det litt med mamma, med alle barnepikene og kjærestene som gikk ut og inn av husene. De kom, den ene etter den andre, og gjorde så godt de kunne. Og på toppen var det en mormor som var en viktig dame, som ikke ga rom for å si stakkars meg, uff, traumer, og som selv var en stor forteller.

Ingen oppgjørsroman

– Det er fint å høre deg snakke slik, om personlige erfaringer, også av mangler og underskudd, som blir til et overskudd.

– Ja, det er jo slett ingen oppgjørsroman. Det var masse kjærlighet her, og det er gull for en forfatter å ha levd et liv med disse foreldrene som nettopp omskapte svært personlige erfaringer til bilder og historier.

Finn Skårderud er forfatter, psykiater, professor og skriver jevnlig for Aftenposten.

FINN SKÅRDERUD

- Hva skulle jeg være? Jeg ante ikke hva det skulle være å være jente.
FOTO: TOR STENERSEN